

T

LESGEVEN IN EEN PRACHTWIJK

Het lesgeven in de 'prachtwijk' zoals dat tegenwoordig heet is voor de één een nachtmerrie en voor de ander een uitdaging. Het is hoe dan ook een ingrijpende ervaring met bijzonder veel leerzame momenten, voor leerlingen en docenten. Een voorbeeld van zo'n ervaring wordt in dit artikel geschetst. **Door: Jesse Bussemaker**

INLEIDING

Na zeven jaar les te hebben gegeven op Basisschool de Ster in Amsterdam-Zuidoost, heb ik de keuze gemaakt om te stoppen als vakleerkracht bewegingsonderwijs op deze school. Ik heb de balans opgemaakt en ben vrij rationeel tot de conclusie gekomen dat ik mijn werk op een andere plek voort moest zetten. Dat dit een rationele keuze was merkte ik op de dag van mijn afscheid van de kinderen. Onder leiding twee geweldige collega's had elk kind van de school een kaart voor mij geknutseld en een persoonlijke boodschap voor mij geschreven. Toen ik na de afscheidsmusical van groep 8 het verzameld werk in boekvorm in ontvangst nam, hield ik het maar moeilijk droog. Zo schrijft een jongen met wie ik regelmatig in de clinch heb gelegen dat 'we altijd vrienden zullen blijven'. Een meisje dat nooit erg spraakzaam was, schrijft 'ieder kind zal blij zijn met jou als gymmeester'.

Wanneer het zo tastbaar wordt wat je voor de kinderen betekent, moet je wel sterk in je schoenen staan om niet even te twijfelen. Gelukkig stond mij helder voor de geest welke moeite het laatste jaar mij had gekost.

De school ging een andere richting op dan ik graag zou willen. Hierdoor werd het voor mij steeds moeilijker om in de zaal mijn lessen zo vorm te geven dat ik er voldoening uit haalde. Buiten de zaal stoorde ik mij steeds meer aan de organisatie van de school en hoe het bestuur functioneerde. Nu ik de school ga verlaten, wil ik mijn ervaringen, mijn visie op onderwijs en hoe ik deze heb moeten bijstellen optekenen in dit artikel.

Toen ik in 2001 afgestudeerde van de Calo in Zwolle wilde ik graag mijn geluk beproeven in Amsterdam. Ik had het idee dat wanneer ik in Amsterdam kon lesgeven, ik waarschijnlijk overal kon lesgeven. Met mijn diploma op zak belde ik de gemeente Amsterdam op zoek naar een baan. Er was een vacature op een basisschool in Amsterdam-Zuidoost. Net voor de vakantie had ik een kennismakinggesprek met de directrice en na de vakantie kon ik direct beginnen.

Kringgesprek

ZONE VAN NAASTE ONTWIKKELING

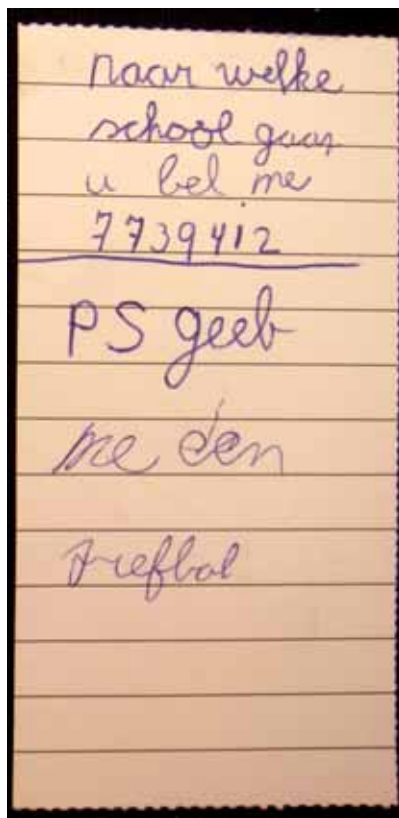
In het huis van een vriend midden in de Pijp naast de Albert Cuypmarkt begon mijn werkende bestaan. 's Ochtends met de metro naar Zuidoost om echte lessen bewegingsonderwijs te verzorgen voor alle kinderen van de school. Aan het begin was het knokken om te overleven. Vooral de oudere groepen hadden in hun schoolloopbaan al meerdere vakleerkrachten voorbij zien komen en herinnerden mij daar fijntjes aan wanneer een activiteit hen niet aanstond. De kinderen van groep 3 werden aan het begin van de les helemaal niet stil zoals ik had verwacht en voorbereid. Ik moest alle zeilen bijzetten om de aandacht van die uit de kluiten gewassen kleuters vast te houden. Ook mijn zorgvuldig, volgens de methode, gearrangeerde vierhoekenles bleek ver van hun 'zone van naaste ontwikkeling' af te liggen. Dit waren voor mij direct twee belangrijke leerpunten. Stilte eisen werkt niet, aandacht krijgen wel, maar daar moet je zelf hard voor werken. En je moet de methode aanpassen aan de kinderen en niet andersom.

Mijn eindstage aan de Calo deed ik op de Fontys Pabo in Eindhoven. Hier moest ik de eerstejaars studenten warm maken voor het geven van bewegingsonderwijs aan kinderen op hun stageschool. Mijn stagebegelei-

der Hardy Heijmen heeft mij geprikkeld om de 'zone van naaste ontwikkeling' van de doelgroep altijd als uitgangspunt te nemen. Je zoekt naar een vervolgstap die voor de ander betekenisvol is. Daarbij maakt het niet uit of je lesgeeft aan kleuters, groep 8 of studenten van de Pabo. De zoektocht is overeenkomstig en als inhoudsdeskundige probeer je daarop aan te sluiten met de kennis en ervaring die je op dat moment hebt. Toen ik in Amsterdam begon had ik me dan ook heel idealistisch voorgenomen om niet boos te worden op kinderen die uit de bocht vlogen tijdens de les. Zij konden er tenslotte weinig aan doen dat ik door mijn gebrek aan kennis en ervaring niet bij hun niveau en wensen kon aansluiten tijdens de les.

ANDERS ORGANISEREN

Al vrij snel bleek dit een onmogelijke weg, omdat hier een aantal stappen aan vooraf gaat. In principe sta ik nog steeds achter deze benadering van lesgeven. Maar voordat je dit ideaal in praktijk kunt brengen, moet de organisatie van de les kloppen. Als beginnend leerkracht viel dat niet mee. Regelmatig stuurde ik kinderen weg of liet ik hen nablijven om bijvoorbeeld een soort legertraining te ondergaan. Ook ondertekende ik contractjes met kinderen waarin zij plechtig beloofden zich aan de regels te houden. Bij het zoeken naar regels en straffen bleef er altijd wel een ideaal om dit vanuit een pedagogisch perspectief te doen. Zo speelde ik een keer na schooltijd bij wijze van straf met een jongen van groep 8 een partijtje voetbal. We zouden spelen tot de tien en ik liet hem tot 9-6 voorkomen. Toen het 9-9 stond, kreeg ik last van mijn geweten. Zou ik hem laten winnen? Aan de ene kant leek het mij een beetje flauw om te win-

Tikspel

nen van een kind en misschien wel pedagogisch volstrekt onverantwoord. Aan de andere kant was dit nou net een jongen die zichzelf met een ongekende trots overal geweldig in vond. Uiteindelijk heb ik de keuze gemaakt om het partijtje te winnen. Het leek mij belangrijk om aan deze jongen te laten zien dat ik beter in voetbal was en daarmee respect proberen af te dwingen.

Na enige tijd ben ik beter gaan begrijpen wat voor deze kinderen belangrijk is. En merkte ik dat ik ook in de organisatie van de activiteit rekening moest houden met de omgangscultuur van de kinderen. Op mijn basisschool zitten kinderen van voornamelijk Surinaamse, Antilliaanse en Ghanese afkomst. Deze kinderen zijn al van jongs af aan op zichzelf aangewezen. Zij dragen al op jonge leeftijd de verantwoordelijkheid voor broertjes en zusjes. Een jongetje van groep 5 dat verantwoordelijk is voor zijn zusje uit groep 2, wanneer zij samen met de metro naar huis reizen, is geen uitzondering. Kinderen bren-

gen veel van hun tijd op straat door waar het recht van de sterkste geldt. De enige manier om jezelf daar staande te houden is door goed voor jezelf op te komen. Met deze vroege zelfstandigheid en zelfredzaamheid komt een groot eergevoel, waar je als vakleerkracht rekening mee moet houden. Bijvoorbeeld bij het spelen van een groot spel als trefbal. Heel anders dan in een tikspel in een hoekenles, is het verliezen van een groot spel voor veel kinderen heel ingewikkeld. Voor veel kinderen blijft het onverteerbaar om met de helft van de klas te verliezen van de andere helft. Natuurlijk kun je proberen een methodische opbouw binnen deze reguleringsproblema-

tiek te ontwikkelen en de kinderen binnen andere activiteiten te leren omgaan met winst en verlies. Maar voor mijn moeilijkste groep 7 was ik echter genoodzaakt op zoek te gaan naar een andere oplossing. Zo vroeg ik na het eerste potje trefbal alle kinderen op de beide driemeterlijnen te gaan staan. Vervolgens noteerde ik op een klassenlijst een punt bij alle kinderen van het winnende team. Daarna wisselende ik 6 kinderen van team. Na drie of vier potjes was de les ten einde en wonnen de kinderen met de meeste punten. Doordat er in deze werkwijze maar één of twee kinderen wonnen, was het resultaat voor de kinderen die niet gewonnen hadden veel minder confronterend en werd het trefbalspel weer een leuk spel. Een mooie bijkomstigheid was dat nu ook de mindere bewegers het trefbalspel konden winnen.

Uiteraard vragen de kinderen op een gegeven moment weer om 'vaste teams'. Ik ben ervan overtuigd dat er een waardevol

leermoment zit in het overleggen over welke vorm van trefbal we gaan spelen. Met de kinderen ga ik dan graag in gesprek door bijvoorbeeld te vragen waarom we het spel eerder in variërende teams speelden, waar we deze les dan extra op moeten letten en welke kinderen daar het meeste moeite mee hebben. Na goede afspraken te hebben gemaakt kunnen we beginnen. Mocht het halverwege de les toch misgaan, omdat de kinderen elkaar de meest vreselijke verwensingen maken, dan zal ik het spel moeten stilleggen en kijken of de les met een andere activiteit nog te redden is. In mijn ogen is er hier toch sprake van betekenisvol onderwijs. Zij hebben zelf gekozen voor deze, op reguleringsgebied, moeilijkere spelvorm. Dat dit is mislukt geeft aan dat we het te vroeg geprobeerd hebben. Ondanks alle tumult is dat helemaal niet zo erg. De volgende keer dat we trefbal spelen en zij om vaste teams vragen, kan deze ervaring een rol spelen tijdens het overleg.

STRUCTUUR

Voor veel kinderen is naar school gaan het fijnste wat er is. Er is een duidelijke structuur gedurende de dag en er heerst over het algemeen een prettig pedagogisch klimaat. Lang niet alle kinderen zijn blij wanneer het vakantie is. Ze gaan niet op vakantie en missen structuur in hun dagelijkse leven. Dingen

op gesprek te komen en ouders van een meisje uit groep 8 die niet naar de afscheidsmusical van hun dochter komen, omdat ze het 'een beetje druk' hebben.

Het is niet moeilijk je een voorstelling te maken van wat die schijnbare desinteresse doet met de gedragsontwikkeling van een kind. Zonder hierbij psychologie van de koude grond te willen bedrijven, heeft het mij wel met andere ogen naar deze kinderen leren kijken. Kinderen kunnen heel boos worden, de meest vreselijke dingen tegen je zeggen, een ander kind en vervolgens ook jou te lijf gaan. Als professional ben je verplicht om zonder soft te worden de dingen in perspectief te zien en de kinderen op elk moment weer een nieuwe kans te geven. Dat dit niet altijd lukt in het heetst van de strijd is begrijpelijk, maar daarna moet de professional het weer snel overnemen. Ook moet je accepteren dat je niet alles kunt veranderen, zeker niet als vakleerkracht bewegingsonderwijs in twee keer drie kwartier per week.

Dingen die je niet kunt beïnvloeden moet je loslaten, maar dat blijft moeilijk. Vooral wanneer je met groep 8 op de fiets terugkomt van schoolreisje en er meer leerkrachten dan ouders op het schoolplein staan. Nadat je als leerkracht een week voor de kinderen gezorgd hebt, moet een aantal kinde-

ren alleen naar huis. Met alle koffers op de fiets, of over de weg rennend om de bus te halen.

ECHT LESGEVEN

Hopelijk heb ik u niet ontmoedigd om ooit voor het basisonderwijs in een zogenaamde prachtwijk te kiezen. Ik wil namelijk in dit artikel duidelijk maken dat les mogen geven aan deze kinderen, ruimschoots opweegt tegen alle bovengenoemde schrijnende situaties. Sterker nog, op een bepaalde manier draagt de ingewikkelde situatie waar deze kinderen in leven, bij aan het gevoel dat ze je geven. Kinderen laten in alles merken dat ze blij met je zijn. Ze zoeken je op voor een praatje, willen je heel graag helpen, komen tegen je aan zitten op de bank en

bespreken je tijdens de les. Deze kinderen hoeven na schooltijd niet naar vioolles en daarna ook nog naar paardrijden. De leukste dingen van de dag gebeuren op school, dus de kinderen zijn vrijwel altijd vrolijk, zijn in alles uitbundig en hebben altijd zin om te bewegen.

De kunst is om al die energie die de kinderen meebrengen te kanaliseren. Wanneer dat lukt stijgt de les naar ongekende hoogte met springende, dansende en enthousiast gillende kinderen. Wanneer dat mislukt omdat er voor of tijdens de les iets voorvalt is het moeilijk al deze boosheid, die minstens even uitbundig is, weer om te buigen.

Rollen met de bal

die voor mij vroeger heel gewoon waren zoals een eigen kamer, eigen speelgoed of een eigen bureautje voor het maken van huiswerk is voor lang niet alle kinderen weggelegd. Sommige ouders doen geweldig hun best door met meerdere banen de eindjes aan elkaar te knopen, andere ouders lijkt de schoolloopbaan van hun kinderen niets te interesseren. Zo gebeurde het regelmatig dat een kind na schooltijd niet opgehaald werd en dat de leerkracht na eindeloos proberen een ouder, oom of tante te bereiken, het kind om zes uur maar naar de politie moest brengen. Rapporten die eindeloos blijven liggen omdat ouders niet bereid zijn om

FOTO: MARTINE NIEUWSTAD

Fun op het skateboard

Zelfs na zeven jaar kon ik voor de les niet goed inschatten, hoe de les zou verlopen. Tijdens mijn beste lessen was ik in staat de kinderen te volgen en mijn leerdoelen voor die les op hun stemming aan te passen. De zoektocht naar de weg die de kinderen willen volgen om uit te komen bij de leerdoelen die ik wil verwezenlijken, geldt voor mij als het echte lesgeven. Wanneer je op basis van autoriteit een bepaalde activiteit er bij de kinderen doorheen drukt, kun je niet verwachten dat de kinderen iets leren of je naderhand komen opzoeken voor een praatje. Zo had ik eens een groep 6, waarbij een aantal jongens alleen maar wilden voetballen. Wanneer ik ze tijdens een hoekenles over de groepjes verdeelde, leverde dat voor alle andere kinderen onveilige situaties op. Wanneer ik de bewuste jongens bij elkaar zette, deden ze vooral hun best om andere groepjes te hinderen. Voor mij is het aangaan van een machtsstrijd dan volstrekt zinloos, omdat dat niets oplevert. De daarop volgende zoektocht is iets anders dan toegeven aan de kinderen. Ik bepaal een strategie om hen weer geïnteresseerd te krijgen voor activiteiten naast het voetbal. Uiteindelijk heb ik hen wekenlang op een derde van de zaal laten voetballen. Zo kon ik in de rest van de zaal een veilige les arrangeren voor de andere kinderen van de klas. Met deze kinderen ging ik de meest uitdagende activiteiten spelen, zoals klokkenluiden, minitramp-hoogspringen, staand glijden vanuit het wandrek en boefje-toernooi (één tegen één tikspel). Na verloop van tijd wilden ook enkele voetballers graag een keer meedoen met zo'n spectaculaire activiteit. Hierdoor had ik bij deze kinderen een opening naar activitei-

ten naast het voetbal. Na een overgangsfase met in iedere les een voetbalactiviteit, zoals voetvolley, penalty schieten en voetbal-overlooptikspel, lukte het ook deze kinderen te boeien met andere activiteiten.

TOT SLOT

De kinderen zijn zoals gezegd heel zelfstandig, uitbundig en nemen veel eigen initiatieven. Dat maakt het werken met deze kinderen ook zo geweldig. Bijvoorbeeld tijdens het jaarlijkse uitje naar de schaatsbaan, waar veel kinderen voor het eerst echt ijs zien. Al gauw barst er een sterredanswedstrijd los of een potje curling met pionnen inclusief het bijbehorende bezemen. Op de discoavond voor de hogere groepen waar ik de dj mocht zijn, gaan de kinderen één voor één dansend met elkaar in gevecht tijdens een zogenoemde 'battle' en werd de avond traditioneel afgesloten met een limbopolonaise door de hele school. Ook tijdens het schoolreisje van groep 8 waarbij we op de fiets naar Bakkum gaan, koken de kinderen zelf en komen er de heerlijkste gerechten op tafel. Ieder jaar viel het me op dat kinderen met wie ik tijdens de les behoorlijk wat te stellen had, op kamp helemaal opbloeden. Zonder de zorgen en verantwoordelijkheden van thuis, konden ze gewoon even zorgeloos kind zijn. Ik voel me bevoorrecht dit voor en met deze kinderen te hebben mogen doen.

Correspondentie: J.Bussemaker@fontys.nl